

N:o 174.

Af herr **A. F. Liljeholm**, om skrifvelse till Kongl. Maj:t med med begäran om utarbetande af undervisningsplan för högre folkskolor.

Den så kallade högre folkskolan leder sitt upphof från åtskilliga vid 1856—1858 års riksdag väckta motioner, i hvilka bland annat yrkades, att, »i den mån ett stigande intresse för folkbildningen föranledde en eller flera förenade kommuner att för saken göra någon uppoffring, staten borde genom understöd befrämja uppkomsten af högre folkskolor.»

Rikets ständer ansågo den väckta frågan »förtjena mycken uppmärksamhet och varmt behjertande» och afläto därför till Kongl. Maj:t en skrifvelse af den 2 mars 1858.

Ändamålet med dessa skolor var — förmäler sagda skrifvelse — i första rummet att »åt arbetsklassens, ej blott de mera förmögnas, utan jemväl de fattigares, barn, hvilka blifvit begåfvade med bättre fattningsförmåga samt visa framstående lärolust, bereda tillfälle att inhemta för framtida sjelfstudier behöfliga förkunskaper, äfvensom att genom goda lärares handledning vinna allmän förståndsutveckling samt sinneslyftning till deltagande i fosterlandets och mensklighetens högre angelägenheter, och detta utan att de genom skolan ryckas utur deras vanliga lefnadsförhållanden eller för mycket afhållas från en för framtida arbetsduglighet nödvändig ihärdighet uti kroppsarbete.

Lätteligen inses den stora vigten utaf att på detta sätt åt samhället tillgodogöra samt bibehålla kärnfrisk den talrika skara bland det uppväxande släktet, som tydligen af naturen är danad att med det förtroliga kamratskapets öfvertygande och bevekande inflytande verka under lifvet såsom andligt och lekamtligt välgörande föredömen bland arbetsklassen, äfvensom att utgöra ett allt mer och mer utveckladt kommunalväsendes säkraste stöd. Men lika

Bih. till Riksd. Prot. 1892. 1 Saml. 2 Afd. 2 Band. 34 Häft. (N:o 174—176).

lätt bör äfven inses, att för detta ändamål erfordras undervisningsanstalter, inrättade med hänsigt till det särskilda syftemålet. Har man gjort sig reda för detta, så torde det vara klart, att de allmänna elementarläroverken, oaktadt utvecklingen af deras reallinier, icke kunna motsvara här ifrågakvarande skolors bestämmelse.

De i städerna belägna högre skolorna äro tillgängliga endast för de förmögnares och de närmast boende mindre bemedlades barn, de vanor, behof och anspråk, som der förvärfvas, äro föga egnade för en lärjunge, utgången ur och ämnad att fortfarande tillhöra den arbetande klassen; läseterminernas långvarighet medgifver icke de för kroppsarbetsöfningen behöfliga afbrott, som vid en högre folkskola måste beredas; i följd deraf, att undervisningen här måste afse en plan, fullföljd genom skolans öfre klasser, öfverhopas lärjungarne med en mångartad kunskap, hvartill de talrika begynnelsesträdarne icke kunna mer än hastigt upptagas för att gagnlost åter släppas på den kortare tid, som den blifvande arbetaren bör uteslutande sysselsättas med boken; och slutligen är undervisningssättet icke sådant, som, enligt hvad förut är antydt, synes böra iakttagas i folkskolan.

Rigtigheten af de anförda skälen torde svårligen kunna bestridas. Den högre folkskolan skulle, hoppades man, kraftigt bidra till spridande af en sund upplysning bland de kroppsarbetande klasserna, och derigenom skulle dessa allt mer mogna för deltagandet i »fosterlandets och mensklighetens högre angelägenheter.» Genom den nya skolan ville man fostra ungdomar, hvilka i sin kommande verksamhet skulle blifva »välgörande föredömen» för dem, som hörde till arbetsklassen, samt »säkra stöd för ett allt mer och mer utveckladt kommunalväsen.» Slutligen ville man genom den nya anordningen göra det möjligt för allmogens barn att förskaffa sig allmän medborgerlig bildning, utan att dess förvärfvande droge dem bort från fädernas yrken och lefnadsvanor, hvilket kunde befaras, om de allmänna läroverken måste anlitas.

Men oaktadt man byggde sina beräkningar och förhoppningar på den sanningen, att kunskap är magt, gingo de icke i fullbordan under den närmaste framtiden. De högre folkskolorna mottogos kyligt af allmogen, för hvilken de ursprungligen voro afsedda, och ännu i dag föra de ett tydande lif.

Anledningarna dertill, att den nya skolformen icke lyckats tillvinna sig allmännare förtroende och framgång, äro flera. Jag vill här endast fästa uppmärksamheten på några.

Tiden var ännu icke mogen för de tankar, hvarpå inrättandet af den högre folkskolan hvilade. Folkskolan hade ej verkat tillräckligt länge, för att insigten om en sann upplysnings vigt och betydelse skulle hafva hunnit

genomtränga folkmedvetandet och dymedelst omdana ett helt folks åskådning- och tänkesätt. Syftet med den högre folkskolan var obestriddigen godt, men målet stod ej klart vare sig för den stora allmänheten eller för vederbörande myndigheter. Så blef hon t. ex. på åtskilliga ställen rätt och slätt en förberedande skola till de allmänna läroverken; på andra åter förberedde hon för något visst yrke, t. ex. sjömansyrket. Bestämmelsen, att för inträde i högre folkskola skall fordras att »innehafva de kunskaper, hvilka i den egentliga folkskolan meddelas», åsidosattes. Derigenom blef denna skola en konkurrent till folkskolan i stället för en öfverbyggnad på densamma, hvartill hon ursprungligen var ämnad. En brist ligger äfven deri, att den högre folkskolans verksamhet varit begränsadt till landsbygden.

Att ifrågavarande skola, sådan hon hittills varit anordnad, ännu icke lyckats tillvinna sig allmänhetens förtroende, framgår bäst deraf, att för närvarande endast tolf dylika skolor finnas i hela landet med sammanlagdt omkring 280 lärjungar, medan det i folk- och småskolorna undervisas 700,000 lärjungar.

Här gäller således att råda bot mot påtagliga brister. Riksdagen bör derfor uppdraga åt regeringen att låta utarbета en läroplan, som kan blifva till ledning för de särskilda skolstyrelserna vid upprättandet af dylika skolor.

Men högre folkskolor äro behöfliga icke endast på landsbygden utan äfven i städerna. För de stadssamhällen, som i följd af 1890 års Riksdags beslut afhändes sina undervisningsanstalter (smäläroverken), skulle ifrågavarande skolform, praktiskt anordnad, utgöra en fullgod ersättning. Men som det nu är stäldt, låter detta sig icke göra. De ynglingar, som vilja egna sig åt den mera omfattande handelsverksamheten och den högre industrien, kunna inhemta derfor erforderliga insigter och färdigheter i de allmänna läroverken och de högre fackskolorna. Men hvar skall det stora flertalet af ynglingar, som vilja egna sig åt handverket, den mindre omfattande handeln och industrien, få lämplig förbildning? Att det allmänna läroverkets lägre klasser icke mägte gifva dem en för det praktiska livets värf afpassad bildning, torde vara klart.

Dertill kommer, att förtroendet till folkskolan år efter år blir allt allmännare, så att hon på många ställen är på god väg att blifva den enda skola, i hvilken handverkaren, den mindre handlanden och den lägre tjänstemannen m. fl. sätta sina barn. Flertalet af dessa barn komma att egna sig åt just sådana näringslivets områden, som här äro i fråga. För att kunna göra det med hopp om framgång, och för att vår konstfärdighet och arbetsduglighet må stå i jernhöjd med andra nationers, behöfva de inhemta mera, än egentliga folkskolan kan meddela. Men hvar?

Af det antydda torde framgå, att högre folkskolor, afpassade efter det praktiska lifvets behof, skulle äfven i städerna blifva till stort gagn.

Att en öfverbyggnad på folkskolan är af behofvet påkallad, anser jag till fullo ådagalagdt. Efter mitt förmenande eger man i den högre folkskolan en historisk grund, på hvilken denna öfverbyggnad enligt följande hufvudgrunder skulle kunna åstadkommas:

1. Skolans uppgift skulle vara att på grundvalen af den vanliga folkskolebildningen meddela en fortsatt undervisning, afpassad för det praktiska lifvets behof och särskildt lämpad för dem, som vid 14 eller 15 års ålder afsluta sina skolstudier och afgå till yrken och näringar.

2. Skolan skulle vara två- eller treårig (från det 13:de till 14:de eller 15:de), och såsom vilkor för inträde skulle fordras att hafva inhemtat det kunskapsmått, som i en väl ordnad folkskola kan bibringas.

3. Tillträde till högre folkskola skulle stå öppet för så väl gossar som flickor.

4. Högre folkskola skulle kunna upprättas på sådana orter (så väl i stad som på land), der behofvet af en dylik undervisningsanstalt gjorde sig gällande.

5. I högre folkskola skulle undervisning meddelas i följande läroämnen: kristendomskunskap (bibelläsning), modersmål, räkning, geometri, historia, geografi, naturkunnighet, bokföring, teckning, sång, gymnastik, trädgårdsskötsel (i skolor på landet) och slöjd. (I högre folkskolan i städerna borde ett främmande språk — engelska eller tyska — vara obligatoriskt).

6. Kostnaden för skolan skulle bestridas dels af kommunen, dels af staten efter samma grunder, som nu gälla för högre folkskolan.

7. Framstående folkskollärare och lärarinnor, som, på sätt Kongl. Maj:t kunde finna lämpligt föreskrifva, aflagt en högre lärarexamen, borde vinna anställning vid denna skola.

Genom en dylik öfverbyggnad på folkskolan skulle frågan om småläroverken vinna sin naturligaste lösning.

På grund af det nu anförda tillåter jag mig vördsamt föreslå, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla,

det Kongl. Maj:t täcktes låta utarbета läroplan för högre folkskolan.

Stockholm den 17 februari 1892.

A. F. Liljeholm.

I motionens syfte instämmer

Joh. Nydahl.